

УДК 821.161.09

**THE FIGURE OF T.G. SHEVCHENKO IN THE PEDAGOGICAL
MAGAZINE "SVITLO" (Kyiv, 1910-1914).****ПОСТАТЬ Т.Г. ШЕВЧЕНКА В ПЕДАГОГІЧНОМУ ЖУРНАЛІ “СВІТЛО” (Київ, 1910-
1914).****Zaichenko I. / Зайченко І.В.***doctor of pedagogical sciences, professor /доктор педагогічних наук, професор
Municipal Institution «Uman Taras Shevchenko Professional College of Education
and Humanities of Cherkasy Regional Council»**КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
ім.Т.Г. Шевченка Черкаської обласної ради»*

Анотація. У статті презентовані матеріали україномовного педагогічного журналу “Світло” (Київ, 1910-1914), присвячені постаті Т.Г. Шевченка. Детальніше проаналізовані матеріали С. Єфремова, С. Волоха, Я. Зеленкевича (Чепіга), Д. Пісочинця, С. Русової, С. Черкасенка, що безпосередньо стосуються проблем розвитку української національної школи, системи освіти, навчання й виховання та значення їх для нашого сьогодення.

Ключові слова: Тарас Шевченко, журнал “Світло”, матеріали авторів журналу про Т. Шевченка, зміст публікацій.

Вступ.

Журнал “Світло”, очолюваний редакційним комітетом у складі Г. Шерстюка, С. Русової, С. Черкасенка, видавався в Києві у 1910-1914 рр. і залишив помітний слід у розвитку передової педагогічної думки й журналістики, розробці теоретичних основ української національної школи, системи освіти й виховання. З його сторінок звучав палкий заклик до створення нової української школи, відродження національної свідомості українського народу, утвердження високих духовних цінностей і моралі.

В ньому співробітничали кращі тогочасні українські культурно-освітні діячі – Х. Алчевська, П. Богацький, С. Васильченко, Н. Григор’єв, В. Доманицький, Д. Дорошенко, В. Дурдуківський, С. Єфремов, М. Зеров, Ф. Матушевський, П. Капельгородський, С. Паляничка, Л. Пахаревський, В. Прокопович, О. Русов, С. Сірополко, І. Соколянський, І. Стешенко, П. Сулиз, Я. Чепіга, М. Чернявський, С. Шелухін, Я. Юдич та інші.

Основний текст. Постать Т. Шевченка займає в журналі помітне місце. Увага була приділена висвітленню життєдіяльності й творчості Т. Шевченка, його ролі як “вождя української нації”, “апостола правди і науки” (С. Русова), в національно-визвольному русі українського народу, формуванні й становленні української ідентичності, національної філософської, ідеологічної, соціально-політичної, культурологічної думки, розвитку літератури, поезії, мистецтва, піднесення української літературної мови на новий, якісно вищий ступінь; у виховному процесі не лише молоді, а й всього українського народу.

Відомий український педагог Я.Ф. Зеленкевич (Чепіга) підкреслював: “Шевченко – великий борець за наше національне відродження; а без національного відродження не може бути і мови про національну школу, освіту взагалі” “В натхненних словах нашого великого Кобзаря та в його біографії ми,

вчителі, знаходимо таку глибоку, невичерпну течію чистої, святої любові до дитини, без якої неможливе ніяке виховання” (Світло, 1914. № 6. С. 74).

Так, книга № 6 журналу за 1911 рік і книга № 5-6 за 1914 рік практично повністю присвячені аналізу творчості Т. Шевченка і її значення для розвитку української культури, мови, національної освіти, самосвідомості українців.

У книзі № 6 за лютий 1911 року надруковані статті С. Черкасенка “Виховне значення творів Т.Г. Шевченка” (під псевдонімом С. Т., с. 3-11) та “Шевченко й діти” (с. 26-34). Д. Пісочинця (справжнє ім’я Д.О. Ткаченко) “Дитячий вік Шевченка і діти в його творах” (с. 11-21), С. Волоха (справжнє ім’я Вячеслав Прокопович) “Невиконані постанови” (с. 22-26), С. Русової “Просвітний рух на Україні в 60-х роках”.(с. 34-42).

У статті “Виховне значення творів Т.Г. Шевченка” С. Черкасенко відзначив, що Т. Шевченко – це справді народний поет у повному значенні цього слова, бо “Ні в одного з інших поетів не виявилася в творах душа рідного йому народу з такою силою, в такій могутній красі, в такій вичерпній різнобічності, як у Шевченка; ніхто з інших поетів не збагнув так великої колективної душі тієї, як той, кого в рідній країні звикли взивати – батько Тарас!” [с. 3]. Жоден з європейських поетів не надав стільки місця в своїх творах любові до рідної країни, як Т. Шевченко, й нічий твори не мають у собі стільки елементу соціальності як його ж таки поезії [с. 7].

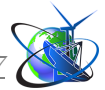
Любов до рідного краю є домінуючим мотивом у творах Великого Кобзаря. На цю тему він дав прекрасні зразки високо поетичної творчості, закликаючи байдужих братів своїх: Свою Україну любіть, / Любіть її во время люте, – / В останню тяжкую годину / За неї Господа моліть”.

Думки, які надзвичайно злободенно й актуально звучать і в наші дні. Автор статті вказує на особливе виховне значення творчості Т. Шевченка у справі формування духовних і фізичних сил української молоді, до того ж “не шляхом сухого заучування, як заучування якихось схоластичних правил, не шляхом розуму, а шляхом почуття й побожного відношення до прекрасних заповітів поета, твори його глибоко западуть в серце молоді й лишаться навіки ясними, свіжими в нім” [с. 9].

У статті “Шевченко й діти” С. Черкасенко відзначив, що поет особливої уваги надавав проблемі материнства. “Виховання малих дітей поет уявляє собі нормальним тільки при матері, чи то в багатих, чи то в бідних. Поезії його присвячені піклуванню та пестошам матері коло дітей, виблискують красою, рівної котрій не знайдеш ні в одного з інших поетів усього світу” [с. 27]. І далі автор демонструє цю думку творами Т. Шевченка (“Гайдамаки”, “Відьма”, “Марина”, “Наймичка” та ін.) з його Кобзаря.

С. Черкасенко робить висновок: “в тих творах нашого генія червоною смужкою проходить одна думка, що повинна бути ґрунтом для педагогічної теорії, це безмірна любов до малих сих” [с. 34]

Ще одна стаття С. Черкасенка “Шевченко педагогом (епізод з життя Шевченка)” (1911. Кн. 8 с. 6-15) коротко розкриває історію написання поетом “Букваря южноруського” (1861), а в книзі 6 за 1912 р. його ж стаття під назвою “Пам’яті українського генія (3 нагоди роковин)” (с. 3-6).

Д. Пісочинець у своїй статті описує дитячі роки Т. Шевченка та ті жахливі соціально-побутові умови, в яких жив майбутній поет і в яких формувався його світогляд. Д. Пісочинець звертається до українських учителів з порадою знайомити своїх учнів з справжнім життям і діяльністю Т. Шевченка, його творчістю, виховувати в дітей любов і пошану до творчої спадщини великого Кобзаря, до славного минулого українського народу.

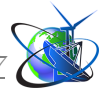
С. Русова у статті “Просвітній рух на Україні в 60-х роках” (с. 34-42) відзначає, що Т. Шевченко за місяць до смерті мріяв після Букваря надрукувати “лічбу в ціні, величини такої не як Букварь. За лічбою етнографію і географію в 5 коп., а історію тільки нашу може вбгаю в 10 коп. Як би Бог поміг оце мале діло зробить, то велике само б зробилося!” Ці мрії не справдилися, бо смерть унесла Кобзаря українського. Але популярні книжки ширилися Петербурзькими й південними українцями дуже добре і так званними “метеликами” розліталися, по Україні. З одного справоздання, надрукованого в Основі за 1861 р., бачимо, що за 8 місяців по 25 селах і городах України продано 12195 примірників, ціною 3-15 коп.”.

У книзі 7 за 1911 р. (с. 61-62) вміщена рецензія С. Русової під назвою: “Т. Шевченко. *Малий Кобзарь для дітей. З малюнками.* Вид. “Українськ. Учитель”. К. 1911. Ціна 20 коп.”, в якій відзначено, що книжка складається з життєпису та з тих поезій славного Кобзаря, що можуть цілком бути оцінені й зрозумілі для діток. Тут поезія Шевченкова дуже гарно підібрана, на початку йдуть вірші такі, що будуть зрозумілі й малим дітям, а далі для старших дітей. “Про життя Т. Г. розказано дуже тепло й ясно. Перед читачем повстає доступний й величний образ поета й громадянина. Хотілося б, щоб цей Малий Кобзарь було широко розповсюджено серед українських дітей”.

Ще одна рецензія С. Русової на видання “Т. Г. Шевченко. *Маленький Кобзарь.* Ц. 25 коп. Вид. “Благотворительнаго Общ. изд. общепол. и дешев. книг”. № 62, 1911 р.” опублікована у книзі 9 за 1911 рік, с. 90.

С. Русова пише, що В. Доманицький впорядкував це видання і додав до нього невеличку біографію поета. С. Русова характеризує видання як таке, що складає “чудове вражіння”, “дуже гарно видане з портретом поета” і з прекрасними, найкращими на той час маленькими ілюстраціями невідомо автора. Найбільше вражіння роблять: Тарас маленький з сестрою (стор II), до поезії “Мені тринадцятий минав”, (стор. 5), “Думи мої” (7), “Тарасова ніч” (стор. 61), Січ (67), “На панщині пшеницю жала” (95), троє малюнків дівчат, смерть чумака й т. ін. “Таке чепурненьке видання українське не часто побачиш. “Малий Кобзарь” для дітей (вид. “Українського учителя”) і цей “Маленький Кобзарь” можуть разом ширити чудову поезію нашого геніяльного поета і поміж дітьми й поміж дорослими читачами”.

С. Єфремов у статті “Просвітні заходи Кирило-Мефодіївського Брацтва (До 52-з Шевченкових роковин)” (1913. Кн. 4. С. 3-8) відзначає, що Т. Шевченко ще до заслання разом з членами товариства виношував думку про заснування народних шкіл в Україні та видання популярних книжок для народу. Серед братчиків була думка “проповідати серед просвіщених панів українських визволення народу з кріпацтва дорогою просвіти”. Після заслання

Т. Шевченко активно поринув у просвітницьку роботу, в Петербурзі видав Букварь Южноруський (1861), поширювай його в Україні, планував видати арифметику, етнографію й історію України та дешеві народні малюнки, але, на жаль, через смерть не вдалося здійснити задумане.

З нагоди 100-річного ювілею від дня народження Кобзаря весь шостий номер “Світла” за 1914 р. повністю присвячений Шевченкові. Це статті Ф. Матушевського “Значення Т. Шевченка” (с. 5-8), С. Єфремова “Карикатура і дійсність” (с. 8-11), С. Черкасенка “Шевченко про “инородців” (с. 11-16), С. Чалого “Нерукотворний пам’ятник Т. Шевченку” (с. 17-24), С. Русової “Мати в поезії Шевченка” (с. 25-29), Д. Дорошенка “Шевченко у мистецтві” (с. 29-35), С. Титаренка “Пам’ятник Т. Шевченкові” (с. 36-48) та інші матеріали.

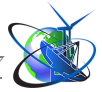
У статті “Мати» в поезії Шевченка” С. Русова відзначає, що найвидатніші педагоги (Й. Гербарт, Ж.-Ж. Руссо, Й. Песталоцці, Ф. Фребель та ін.) підкреслювали першочергове значення матері на становлення, формування й виховання дитини. Пройдуть віки, але ніколи мати не втратить свого значення в родинному житті й свою природну роль виховательки, як не втратить вона свого впливу на свою дитину, бо той вплив стає від її безмірного кохання, ніжної любові, якої дитина не почує ні від кого іншого, любові такої щирої, палкої, любові аж до самозречення. Ця любов виявляється навіть у дрібницях, з першого дня життя дитини, – не холоде впродовж довгих літ й обгортає дитину серед усяких умов життя особистим щастям чулого ласкавого почуття. Такою матір’ю, ми бачимо, у Шевченка була страдниця наймичка.

С. Русова зазначає, що в “Кобзарі” “не можна проминути ті чулі, ласкаві слова, якими наш безсмертний поет ушанував матір, ту просту селянку матір, яка своєю щирою ласкою тільки й загоювала страждання дітей серед неволі, злиднів й неволі. Сам він в дитинстві тільки й зазнав щастя, доки жива була його мати й своєю ласкою гріла й тішила чулого хлопчика. Але рано вмерла мати, й ті обставини, серед яких урвалося її життя, навіки вразили його: Там матір добрую мою, | Ще молодую у могилу | Нужда та праця положили...”.

“Такий великий ідеал матері дає Шевченко, ідеал взятий з народного життя, реальний, як і вся творчість великого поета, але піднесений його натхненням. Без неї, (матері), без її ласки холодно, страшно було б жити, й ніяка школа, ніякі дитячі сади або дитячі захисти не дадуть дитині того добра, добра святого, любові й ласки, не розбудять так в дітях почуття правди й любові, як щире виховання свідомої матері. Тільки для цього треба поширити освіту жінки на селі, треба поширити книжку, щоб справді підняти свідомість жіноцтва на селі, підняти становище матері, щоб сповнився один з заповітів великого поета: Нехай мати усміхнеться, Заплакана мати!”.

Висновки.

Журнал “Світло” був перший в Російській імперії загальноукраїнський україномовний педагогічний часопис, видавцями й дописувачами його були високоосвічені й національно свідомі українці. Ідеї, пропаговані журналом “Світло”, у тому числі й висвітлення постаті Т. Шевченка, авторами “Світла” були продовжені в газеті “Рада” (Київ, 1906-1914), а пізніше в газеті “Вільна українська школа” (Київ, 1917-1920).

Abstract. *The article presents the materials of the Ukrainian-language pedagogical magazine "Svitlo" (Kyiv, 1910-1914), dedicated to the figure of T.G. Shevchenko. The materials of S. Efremov, S. Volokh, Ya. Zelenkevych (Chepigy), D. Pischynets, S. Rusova, S. Cherkasenko, which directly relate to the problems of the development of the Ukrainian national school, the system of education, training and upbringing and their significance for our present.*

Keywords: *Taras Shevchenko, "Svitlo" magazine, materials of the magazine's authors about T. Shevchenko, content of publications.*